

dr. Jánosi Andrea

**A szabad mozgás büntető eljárásjogi aspektusai az
Európai Unióban, különös tekintettel a bizonyítás
kérdésére**

(PhD értekezés tézisei)

Miskolc

2012

Miskolci Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

dr. Jánosi Andrea

**A szabad mozgás büntető eljárásjogi aspektusai az
Európai Unióban, különös tekintettel a bizonyítás
kérdésére**

(PhD értekezés tézisei)

Miskolc, 2012

I. A KUTATÁS TÁRGYÁNAK, CÉLJÁNAK BEMUTATÁSA

Kutatásom eredményeként egy olyan disszertáció elkészítését tűztem ki célul, amely az Európai Unió tagországai közötti szabad mozgás büntető eljárásjogi szempontból releváns valamennyi elemét bemutatja és felsorakoztatja. Ez a szándék inspirálta értekezésem címének megválasztását, s szolgált egyben kapcsolatot az abban vizsgált területek/témakörök között.

A határokon átnyúló bűnözés problematikája a szabad mozgás egyik negatív következményeként is értékelhető, ugyanis a belső határok felszámolásával, a korlátok nélküli mozgásszabadság széleskörű érvényesítésével egy olyan biztonsági deficittel kell számolni az Európai Unión belül, amely mindenképpen tevékenységre ösztönzi a jogalkotókat.

Ezt a tevékenységet, amelyet akár már cselekvési kényszerként is értékelhetünk, több aspektusból is érdemes vizsgálni. Egyrészt indokolt górcső alá venni a *szabad mozgás elve korlátozásának esetleges indokait*. Ez a kérdés azért érdemel különös figyelmet, hogy érzékeljük, melyek azok a hivatkozási alapok, amelyek a tagállamok rendelkezésére állnak a nevezett szabadságjog korlátozására. Milyen megfontolások szolgálhatnak alapul ahhoz, hogy egy tagállam arra a megállapításra jusson, hogy egy másik tagállam állampolgárát nem engedje be területére, vagy éppen kiutasítsa onnan. Ezen indokok köre – ahogyan az az értekezés keretében is bemutatásra kerül – meglehetősen szűk, hiszen pusztán a közrend, közbiztonság érdekében hivatkozással, s mintegy ultima ratio jelleggel állnak rendelkezésre. Emellett pedig, ahogyan az az Európai Unió Bírósága (továbbiakban: Európai Bíróság) által is több ízben megállapítást nyert, míg a szabad mozgás elve tág, addig a korlátozás alapjául szolgáló potenciális okok szűk körű értelmezés kötelezettségét rója a tagállamok eljáró hatóságaira. Akár a közrend, akár a közbiztonság definiálását, illetve tartalmának meghatározását vesszük, valamennyi tekintetében a tagállamokat bizonyos mértékű autonómia illeti meg, azonban önkényes, vagy akár gazdasági megfontolásokat szem előtt tartó magyarázatát az Európai Unió több eszköz felhasználásával is féken tartja. Ha ezeket a korlátozási lehetőségeket vizsgáljuk, joggal merül fel a kérdés, hogy kellően hatékony eszköznek minősülnek-e a „*bűnözők szabad mozgásának*” meggátolásában, visszaszorításában.

Természetesen utópisztikus lenne azt gondolni, hogy pusztán ilyen korlátozási alternatívák legitimálása, – amelyet a gyakorlat is egyértelműen alátámasztott már – megoldást jelenthetne a több mint fél évszázada fennálló bűnüldözési küzdelem hatékonyabbá tételében. Ez alapján is tudom kutatásom alaphipotézisét megfogalmazni, miszerint az Európai Unió a bűnüldözés terén csak abban az esetben lehet eredményes, ha összehangolt, egységes, kooperatív szemléletmódot követ és munkán alapul. Ez a gondolat nem új keletű, hiszen egészen a Maastrichti Szerződés megalkotásáig visszavezethető, amely az Európai Unió hárompilléres szerkezetének megteremtésével, a harmadik pillér, azaz a bel- és igazságügyi együttműködés keretében tette lehetővé a tagállamok büntető igazságügyi együttműködését.

Értekezésemben ennek a kérdéskörnek, azaz a *büntető igazságügyi együttműködés fejlődésének* bemutatására egyrészt az elsődleges jogforrások, alapító szerződések, másrészt pedig a vonatkozó cselekvési programok felvázolása, prioritásainak szemléltetése útján teszek kísérletet. Részletesen foglalkozom azzal, hogy a szabadság, biztonság és jog európai térségének megteremtése érdekében milyen programok valósultak meg, illetve vannak folyamatban, mintegy történeti aspektusból szemlélve az eddig lezajlottakat. Vizsgálom, hogy a Maastrichti, Amszterdami, Nizzai Szerződések, amelyeket immár a Lisszaboni Szerződés hatályban lévő rendelkezései váltanak fel, hogyan biztosítanak egyre szélesebb befolyást a tagállamok büntetőjogi rendszereibe, amellyel bizonyos tekintetben szuverenitásuk utolsó maradványainak tűnő elemeit számolják fel. Illetve, hogy a büntető igazságügyi együttműködés hatékonyabbá tételét *Tamperétől a Stockholmi Programig* milyen eszközök alkalmazása útján tartják elérhetőnek. Ezt a folyamatot tekintve számtalan kérdés merülhet fel. Hova tovább? A hatékonyság célkitűzése, a szabadság, biztonság és jog térség megteremtésének víziója alapján szabhatóak-e korlátok a tagállamok önálló, büntető- és büntető eljárásjogi kérdések eldöntésére vonatkozó kompetenciájában? Ha a legnagyobb előny elméletét, illetve utilitarista szemléletmódot vallunk magunkénak mindenképpen üdvözölendő az integráció minél mélyebb megvalósulása. S úgy vélem, munkám elkészítésének is *conditio sine qua non*-ja ezt a gondolatmenetet követni.

Ennek a preconcepciónak a leszögezését követően a kérdés már pusztán csak az, hogy a meglévő eszközök ténylegesen a lehető legmegfelelőbbek-e, szükséges-e egyáltalán bármilyen jellegű, mértékű kritikát gyakorolni felettük. A fejlődési folyamat alapján ez nem is lehet kétséges. Folyamatosan újabb és újabb eszközök jelennek meg a büntető

igazságügyi együttműködés tárházában, amelyek a bűnüldözési funkciók szolgálatába állíthatóak, felismerve a korábban meglévő eszközök, módszerek elavultságát, kevésbé hatékony jellegét.

A határokon átnyúló bűncselekmények vonatkozásában az első komolyabb probléma, amellyel a bűnüldöző hatóságoknak szemben kell nézni, nem más, mint, hogy egyáltalán rendelkeznek-e *joghatósággal* az ügyben. Ez különösen akkor lehet érdekes, ha több tagállam is megállapítja az eljárás lefolytatására vonatkozó jogosultságát. Hogyan indokolt dönteni ebben a kérdésben? A *ne bis in idem* elve alapvetően azt eredményezné, hogy annak a tagállamnak a joghatósága, nyerjen megállapítást, amely az ügyben hamarabb intézkedett (a „*First come, first served*” elv alapján), gyorsabban hozott határozatot. A joghatóság kérdésének eldöntése azonban nem múlhat ezen a tényezőn. Nem a versenyszellem az a kritérium, amelynek meghatározónak kell lenni, amelynek analógiájára a kompetencia megállapítása sem a verseny győztesének járó díj. Ettől sokkal komplexebb kérdéskörrel van szó, amelynek eldöntését pozitív összeütközés esetén többlépcsős folyamat előzi meg.

A kétszeres eljárás, elbírálás tilalmának elve számtalan nemzetközi, alapjogi dokumentumban deklarálására került, illetve hazánk jogrendszerében is ismert alapelv, s egyben a büntetőeljárás megindításnak akadályaként is számba kell venni. Mindenképpen érdemes vizsgálat tárgyává tenni uniós viszonylatban is, mint már a joghatóság kérdésével kapcsolatban állót, illetve a *ius puniendi* gyakorlásának gátját. A Schengeni Végrehajtási Egyezményben való deklarálását követően ugyanis az Amszterdami Szerződéssel beépítésre került az Unió joganyagába, ám mégis számtalan értelmezési kérdést vet fel, amelynek elemzéséhez az Európai Bíróság ítéleteit szükséges segítségül hívni, illetve azok indoklását, magyarázatát górcső alá venni. Bár a Bíróság joggyakorlatát tekintve döntései következetesek, azonban úgy ítélem meg, hogy nem minden esetben azt a megoldást választja, amely a legalitás elvéből eredően követendő lenne.

A szabad mozgás kérdése büntetőeljárási viszonylatban nem pusztán a személyek vonatkozásában lehet érdekes, hanem a büntetőeljárás során hozott határozatok tekintetében is. Immár több évtizedre vezethető vissza a *kölcsönös elismerés elve* alkalmazásának ambíciója a büntető ügyekben hozott ítéletek, s az eljárás tárgyalást megelőző szakaszaiban hozott határozatok vonatkozásában. Érvényesülésének alapvető

előfeltétele a tagállamok egymás igazságszolgáltatási rendszereibe vetett kölcsönös bizalma. Eredményeként a határozatok oly módon történő szabad áramlása valósulhat meg, mint a szabad piac tekintetében az áruké.

Kétségtelen, hogy az elv alkalmazása a büntetőjog terén veti fel a legtöbb nehézséget. Hiszen hogyan is hasonlíthatnánk össze egy büntetőjogi felelősség kérdésében való állásfoglalást, egy szabadságvesztés büntetést, vagy akár bármilyen alternatív szankciót egy áruval, egy termékkel. Mindazon előnyök azonban, amelyeket alkalmazása előidézhet, tagadhatatlanok. Ezek az eljárás gyorsítása, egyszerűsítése, hatékonyságának növelése, s az új eszközök alkalmazása egyben a hagyományos, kölcsönös elismerésen nyugvó eszközök felváltását is jelentené a tagállamok kontextusában.

Értekezésemben mindezen kérdések megvitatásán túl a *bizonyítás kérdése*re fókuszálok a szabad mozgás tárgykerében. Ennek érdekében olyan jogintézményeket kívánok bemutatni (így: közös nyomozócsoportok, vagyonnal vagy bizonyítékkal kapcsolatos biztosítási intézkedést elrendelő határozatok, európai bizonyításfelvételi parancs, európai nyomozási határozat), amelyeknek szerepe, funkciója van/lehet a „*bizonyítékok szabad áramlásának*” biztosításában. Az *elfogadhatóság és a felhasználhatóság* kritériumának érvényesülése az, amely a más tagállamokban beszerzett bizonyítékok kapcsán kérdéses és problémás lehet. Hogyan érhető el, milyen szabályok alkalmazásának eredményeként, hogy az eltérő hagyományokkal és eltérő hatályos eljárási szabályokkal rendelkező tagállamok eljárásaikban felhasználják a másik által átadott bizonyítási eszközöket? A jelenleg meglévő szabályanyag ugyanis meglehetősen szerteágazó és komplex, amely alkalmazása komoly kihívás elé állítja a gyakorló jogászokat. Kutatási hipotézisem mindezek alapján az, hogy valóban szükség van a kölcsönös jogsegélyen alapuló intézmények felváltására, egyszerűsítésére, amelynek legjobb eszközéül a kölcsönös elismerés elvén nyugvó megoldások szolgálnak. Azonban ezeket önmagukban nem érzem elegendőnek ahhoz, hogy a határokon átnyúló bűncselekmények vonatkozásában a bizonyítékok összegyűjtése és azok felhasználása zökkenőmentes legyen. Bizonyos mértékű harmonizáció szükséges az eljárási szabályok tekintetében. Mindez pedig a meglévő, kölcsönös elismerés elvén alapuló eszközök negatív pontjain keresztül válik igazolhatóvá.

Kutatásomat ezt követően kiterjesztem az *Európai Unió bűnüldözési célú adatbázisaira* is, ugyanis a határokon átnyúló bűncselekményekkel szembeni hatékony

fellépés egyik lényegi eleme annak biztosítása, hogy a tagállamok bűnüldöző hatóságai kellő releváns információ birtokában legyenek. Úgy vélem ezek létét a szabad mozgás egyik aspektusaként is értékelhetjük.

Az *Európai Ügyészség* intézményének életre keltésére vonatkozó gondolat nem minden előzmény nélküli, azonban úgy érzem, olyan potenciál rejlik benne, amely megfelelő eszköznek minősülhet a bűnügyi együttműködés kiteljesítéséhez. Ahogyan arra a Lisszaboni Szerződés is utal, létrehozása az Eurojust továbbfejlesztésével, átalakításával történhet meg, azonban szerkezetét, funkcióját tekintve több alternatíva is létezik. Ennek megfelelően kutatási hipotézisem következő eleme ehhez az intézményhez kapcsolódik. Mégpedig oly módon, hogy a kölcsönös elismerés elvén nyugvó eszközök mellett, illetve azok kiegészítéseként, indokolt lenne az Európai Ügyészség szervezetének felállítása, amely működési mechanizmusának, struktúrájának, szerkezeti felépítésének alapelveként prekonceptióm alapján a centralizáltság lenne a legmegfelelőbb. Valamennyi eszköz azonban csak akkor töltheti be eredendő célját, ha a nyomozó és vádhatósági funkciókat ellátó igazságszolgáltatási szereplőkön túl a védelem, illetve a terhelti jogok érvényesülése is megfelelő mértékben reprezentált. Kutatásom során ennek a kérdésnek a megválaszolására is igyekeztem hangsúlyt fektetni.

A határokon átnyúló bűncselekmények vonatkozásában a bizonyítást, illetve az Európai Unióban megvalósuló bűnügyi együttműködés, valamint a szabad mozgás kérdését véleményem szerint mindenképpen a rész-egész viszonylatában indokolt vizsgálni. Ezt különösen az támasztja alá, hogy az elemzéshez úgy vélem, elengedhetetlen tisztában lenni az ezen a területen megjelenő jogalkotói törekvésekkel, szemléletmóddal, illetve az azokat megalapozó jogpolitikai megfontolásokkal. Éppen ezért, s erre tekintettel is, értekezésem szerkezeti kialakításakor is ezt a szempontot tartottam meghatározónak, amely lehetőséget teremt arra, hogy a bizonyítás tekintetében az egész, vonatkozó uniós joganyag átlátása mellett lehessen következtetéseket levonni, javaslatokat megfogalmazni.

II. A KUTATÁS MÓDSZERTANÁNAK ISMERTETÉSE

Kutatásom során arra törekedtem, hogy az elemző, analízáló tevékenységemet mindvégig kritikai és komparatív szemléletmóddal párosítsam.

Ennek első elemeként a *felhasznált források*at érdemes megemlíteni. Az értekezés elkészítésének alapjául szolgáló primer forrásokként mindazok az uniós jogi dokumentumok szolgáltak, amelyek a szabad mozgás büntető eljárásjogi aspektusa, illetve a bizonyítékszerzés vonatkozásában relevanciával bírnak. Ide sorolandók elsőként az Európai Unió alapszerződesei, a különböző cselekvési programok, kerethatározatok, zöld könyvek stb. Ezt kiegészítendő az Európai Bíróság a témához kapcsolódó esetjogát, ítéleteit ugyancsak szükséges volt számba venni. Mindezen források mellett pedig elengedhetetlen volt a kérdéskört tárgyaló, meglévő tudományos munkák felhasználása, tanulmányozása is, amelyek mint szekunder források képezték munkám elkészítésének alappilléreit.

Másodsorban a *komparatív szemléletmódot* az értekezés történeti, időbeli síkján mentén kívántam érvényre juttatni. Ennek érdekében összehasonlítottam az alapszerződéseknek a büntető igazságügyi együttműködés hatékonyságának növelése érdekében deklarált célkitűzését, illetve az azokhoz kapcsolódó cselekvési tervek prioritásait. Ennek eredményeként az azok mögött megjelenő ambíciók és törekvések, illetve azok változásai is kiválóan tetten érhetők. Az összehasonlítás a bizonyítékszerzést szolgáló különböző jogi eszközök vonatkozásában is megjelenik. Ezek esetében arra törekedtem, hogy a kölcsönös elismerés elvén alapuló jogintézményeket a hagyományos, kölcsönös jogsegélyen alapuló eszközökkel, elsődlegesen a hatékonyság szempontjából vessem egybe.

Harmadrészt az *elemző tevékenységet* a joghatóság kiválasztását, a *ne bis in idem* elv alkalmazását, a kölcsönös elismerés elvét taglaló, valamint a bizonyítékszerzést szolgáló jogi eszközöket bemutató fejezetekben is egyaránt érvényre kívántam juttatni. Az analízáló munka a jogi dokumentumok ismertetésén túl, azok értelmezésére is épül, kiegészítve a *kritikai attitűd* érvényre juttatásával. Hiszen ez utóbbi jelenti a későbbi javaslatok megfogalmazásának alapjait, táptalaját.

Végül, de nem utolsó sorban egy tudományos kutatómunka tekintetében szükséges azt is meghatározni, hogy mi az a *szinergikus többlet*, amelyet maga az értekezés jelent. Úgy vélem, hogy ennek igényét a konkrét, *de lege ferenda javaslatok* elégítik ki, amelyek egyben a hipotézisben felvázolt premisszák megerősítéseként vagy cáfolataként is szolgálnak.

III.A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA

III.1. A vizsgált terület vonatkozásában megfogalmazott javaslatok

Értekezésemben a szabad mozgás büntető eljárásjogi aspektusait kívántam szemléltetni az Európai Unióban, különös figyelmet szentelve a bizonyítás aktuális kérdéseire. A témakör vizsgálatát követően nagy bizonyossággal állíthatom, hogy a közeljövőben a büntető igazságügyi együttműködés további, rohamos léptekben való fejlődésének lehetünk majd tanúi, amely az eredményesebb bűnmegelőzést, bűnüldözést és a büntetőeljárások hatékonyabb lefolytatását célozza. Ez várhatóan hatással lesz a bizonyítás kérdéskörére is a határokon átnyúló bűncselekmények vonatkozásában, amelyre alternatívaként az európai nyomozási határozat elfogadása vagy a tagállamok bizonyítás lefolytatására irányadó szabályainak közelítése, harmonizálása, közös eljárási garanciák lefektetése szolgálhat.

Ennek a fejlődésnek a formálódását, különböző lépcsőfokait kívántam bemutatni disszertációm első két fejezetében. A büntető igazságügyi együttműködés szabályozása az alapszerződésekben egyértelműen arra enged következtetni, hogy a pusztán gazdasági megfontolások mellett egyre inkább teret nyert a politikai célkitűzések megvalósítása, amely mára a szabadság, biztonság és jog európai térség megteremtésére vonatkozó szándékká nőtte ki magát. A különböző programokban fellelhető és deklarált prioritások ugyancsak ezt támasztják alá, amelyek mindinkább igazolják kutatási hipotézisem első elemét, miszerint az *Európai Unió a bűnüldözés terén csak abban az esetben lehet eredményes, ha összehangolt, egységes, kooperatív szemléletmódot követ.*

A szabad mozgás elve – meghaladva annak kezdeti célkitűzését – immár a büntető igazságügyi együttműködés színterén is érvényesülni látszik. Ennek első aspektusa a *személyek szabad mozgása*, amely – a belső határok eltörlésével, illetve annak direkt következményeként – magában hordozza a bűnelkövetők szabad mozgásának lehetőségét is, teret engedve a határokon átnyúló bűncselekmények szélesebb körben való megjelenésének. Erre is szolgál válaszként a büntető igazságügyi együttműködés elmélyülése.

A személyek szabad mozgásának vizsgálata során igyekeztem szemléltetni mindazokat a lehetőségeket, amelyek a tagállamok rendelkezésére állnak, hogy valamely személyt ne engedjenek be területükre, illetve utasítsák ki onnan. Ezek tekintetében azt láthatjuk, hogy a tagállamok szabad döntési jogköre, autonómítása meglehetősen szűk körre szabott. Pusztán a közrendre és közbiztonságra, valamint a közegészségre hivatkozással utasíthatják ki azt a személyt, aki társadalmukra veszélyt jelent, illetve annak rendjét fenyegeti, még akkor is, ha korábban már több ízben bűncselekményt követett el. Ehhez azonban számos további feltételnek kell érvényesülnie.

A *szabad mozgás korlátozására* vonatkozó joganyag bemutatásának alapjául az elsődleges, másodlagos jogforrások, valamint az Európai Bíróság esetjoga szolgált, amely alapján arra a következtetésre jutottam, hogy indokolt lenne:

1. A joggyakorlat egységesítését célzó uniós joganyag elkészítése a közrend és közbiztonság alapján történő korlátozások vonatkozásában.

A közrend és közbiztonság alapján történő korlátozás lehetőségeit vizsgálva, indokoltnak látszik egy olyan joganyag elkészítése, amely a másodlagos jogforrások rendelkezésein túl a tagállamok számára iránymutatásként szolgál. Rendkívül jelentős ugyanis azoknak az ügyeknek a száma, amikor a tagállamok tanácstalanok a tekintetben, hogyan értelmezzék a közrend és közbiztonság fogalmát, milyen kritériumoknak kell fennállniuk. Véleményem szerint ez kiküszöbölhető lenne egy olyan dokumentum elkészítésével, amely habár szűkebbre szabja a tagállamok döntési jogkörét, ugyanakkor egyértelmű, pontos feltételeket tartalmazna, amelyek révén az Európai Bíróság ügyterhe is csökkenthető.

Hasonló szükségletet vélek felfedezni a *ne bis in idem elv* érvényesítése kapcsán, amely vonatkozásában javaslatom:

2. A joggyakorlat egységesítését célzó uniós joganyag elkészítése a ne bis in idem elv vonatkozásában.

Ennek elkészítését mindazon kérdéses pontok számbavételével tartom indokoltnak, amelyek időről-időre felmerülnek az Európai Bíróság előtt előzetes döntéshozatali eljárás keretében, azonban a büntetőeljárásokban előforduló joghatósági összeütközésekről és a *ne*

bis in idem elvéről szóló Zöld könyvhöz képest pontosabb, illetve kötelező iránymutatást ad. Ez mindenképpen hozzájárulna a *jogbiztonság* megvalósulásához, s a fentebb kifejtettekhez hasonló módon csökkentené az Európai Bíróság elé utalt ügyek számát. Ilyen kérdéses pontnak tekintem az ugyanazon cselekmény fogalmának meghatározását vagy akár annak hatását, ha az ügy az eljárás tárgyalást megelőző szakaszában az ügyészi diverzió eredményeként szűnik meg.

A határokon átnyúló bűncselekmények vonatkozásában egyre gyakrabban felmerülő probléma, hogy akár több tagállam is el kíván járni az adott ügyben. Az eljárások kétszeres lefolytatásának kiküszöbölése érdekében javaslatom a következő:

3. A pozitív joghatósági összeütközés feloldásának rendezése.

Ahogy az „*A pozitív joghatósági összeütközés problematikája*” című fejezetben is bemutattam, ennek a kérdéskörnek a rendezését uniós szinten korántsem tekinthetjük kielégítőnek, megoldottnak, ugyanis a rendelkezésre álló joganyag nem kínál olyan alternatívát, amely ténylegesen feloldaná a büntető joghatóságok vonatkozásában felmerülő kollíziót.

A Schengeni Végrehajtási Egyezményben deklarált *ne bis in idem* elve nem ad konkrét iránymutatást arra az esetre, ha több eljárás van folyamatban ugyanazon terhelttel szemben, ugyanazon cselekménye kapcsán. A jogerősen még be nem fejezett eljárások szintjén tehát nem rendezi a kérdést. Ennek a kiküszöbölésére született a *Tanács kerethatározata a joghatóság gyakorlásával kapcsolatos, büntetőeljárások során felmerülő összeütközések megelőzéséről és rendezéséről*, azonban ha rendelkezéseit megvizsgáljuk, láthatjuk, hogy végleges megoldást ez sem kínál. Habár a tagállamok illetékes hatóságai között kötelezővé teszi a kapcsolatfelvételt, információcserét, továbbá konzultációs eljárást, ha ez mégsem járna sikerrel, akkor pusztán a kérdésnek az *Eurojust* elé utalását kínálja alternatívaként. Ezt követően az *Eurojust* pedig – azon bűncselekmények kapcsán, amelyek a hatáskörébe tartoznak – mindössze véleményt ad a joghatóság kérdésében, amely azonban nem bír kötelező erővel. Ezekkel pedig kimerül a jelenleg hatályos uniós szabályok tárháza.

Úgy ítélem meg, hogy mindenképpen szükséges egy olyan uniós szintű jogi dokumentum megalkotása – leginkább irányelv formájában – amely véglegesen, a tagállamok eljáró hatóságai számára kötelező módon írja elő az eljárni jogosult joghatóság meghatározását. Konkrétan tartalmazza azokat a lépéseket és szempontokat, amelyek alapján teljes bizonyossággal megállapítható, hogy mely tagállam minősül annak.

Erre megoldásként szolgálhatna a tagállamok szuverenitásába való nagyobb mértékű beavatkozással az, ha a tagállamok lemondanának *extraterritoriális joghatóságukról*, és az eljárásra jogosult hatóságot pusztán a területi elv alapján lehetne meghatározni. Ez valóban egyszerűsítést jelentene, azonban korántsem oldaná meg a több tagállam területén megvalósuló bűncselekmények esetén a joghatóság kijelölését, vagy esetleg a forum shopping problematikáját.

Ennek megoldása úgy vélem, egy olyan *nyílt és egyértelmű kritériumrendszer kidolgozása* szolgálna, amely konkrét iránymutatást adna a joghatóság eldöntésére. Pontosán meghatározná azokat a szempontokat, amelyek alapján eldönthető lenne, mely tagállamban a leginkább indokolt az eljárás lefolytatása. Ezen kritériumokra vonatkozóan jelenleg pusztán a kerethatározat preambulumban találunk utalást, valamint hivatkozást az Eurojust 2003. évi jelentésében közzétett iránymutatásokra. A kritériumrendszerben ez utóbbihoz hasonlóan, helyénvalónak ítélem meg a vádlott tartózkodási helyének, a sértett érdekeinek, valamint a bizonyítási szempontoknak a figyelembevételét. Szükségesnek tartom a terhelt érdekének hangsúlyosabb figyelembe vételét is, a jelenlegi szabályozás ugyanis e tekintetben hallgat, nem veszi számításba meghatározó tényezőként.

Mindezekhez azonban elengedhetetlen feltétel, hogy a tagállamok kellő információ birtokában legyenek arra vonatkozóan, hogy valamely más tagállam hatósága ugyancsak folytat-e eljárást ugyanazon terhelt, ugyanazon cselekménye miatt. Erre a Tanács kerethatározatában is szereplő tájékoztatási kötelezettség megléte szükséges, azonban véleményem szerint ez nem elegendő. A *bűnüldözési célú adatbázisok fejlesztést* igényelnek e tekintetben, tartalmukat kiterjesztve a folyamatban lévő eljárások körére is.

Második kutatási hipotézisem már a szabad mozgás egy következő aspektusához, a *határozatok és bizonyítékok szabad áramlásához* kapcsolódik. Ebben arra tettem utalást, hogy valóban szükség van a kölcsönös jogsegélyen alapuló intézmények felváltására,

egyszerűsítésére, amelynek legjobb eszközéül a kölcsönös elismerés elvén nyugvó megoldások szolgálnak. Ezeket azonban önmagukban nem érzem elegendőnek ahhoz, hogy a határokon átnyúló bűncselekmények vonatkozásában a bizonyítékok összegyűjtése és azok felhasználása zökkenőmentes legyen. Bizonyos mértékű harmonizáció szükséges az eljárási szabályok tekintetében. Mindez pedig a meglévő, kölcsönös elismerés elvén alapuló eszközök negatív, gyenge pontjain keresztül válik igazolhatóvá.

Ennek érdekében igyekeztem felvázolni a bizonyítékszerzés szolgálatában álló kölcsönös jogsegélyen, illetve kölcsönös elismerésen alapuló eszközök körét. Előbbi esetben a túlzott komplexitás, kazuisztikus jelleg a leggyakrabban emlegetett kritika, míg utóbbiak alkalmazását egységességük, gyorsaságuk, illetve elismerésük és végrehajtásuk megtagadásának szűk köre indokolja, illetve az a tény, hogy a kettős büntethetőség kritériumának vizsgálata folyamatosan háttérbe szorul. Ezen előnyök mellett azonban gyakran negatívumaival, kérdéses, gyenge pontjaival is számolni kell, amelyek leküzdése, érdekében a következő javaslatot teszem:

4. Szükséges a kölcsönös elismerés elvén nyugvó büntető igazságügyi együttműködést célzó eszközök egységesítése, alkalmazásuk esetén a terhelti jogok szélesítése.

Mindazok az eszközök, jogintézmények, amelyeket a büntető igazságügyi együttműködés körében tarthatunk számon és működési mechanizmusuk a kölcsönös elismerés elvét veszi alapul, úgy ítélem meg, nagymértékben előmozdítják a szabadság, a biztonság és a jog európai térségének megteremtését.

Vizsgálódásom során arra a következtetésre jutottam, hogy több tekintetben is indokolt lenne ezeknek a jogintézményeknek a szabályait *egységesíteni*. Így például a kibocsátásra jogosult hatóságok körét, vagy a kettős büntethetőség kritériumának mellőzésére vonatkozó szabályokat, az elismerés vagy végrehajtás megtagadásának lehetőségeit. Ugyanis, ha ebből az aspektusból szemléljük őket, a tagállamok igazságügyi hatóságaira indokolatlan terhet ró ezeknek a szabályoknak a diverzív jellege.

Különösen azon intézmények tekintetében, amelyek a bizonyítékok beszerzését szolgálják, hatékonyságuk növelése céljából szükségesnek tartom a bizonyítékok beszerzésére vonatkozó egyes eljárási szabályok közelítését. Úgy ítélem meg, hogy a tagállamok egymás igazságszolgáltatási rendszerébe vetett kölcsönös bizalmának

elengedhetetlen feltétele a bizonyításra vonatkozó nemzeti rendelkezéseknek a legalább eljárási garanciák szintjén történő közelítése.

Valamennyi jogintézmény vonatkozásában a *védelemhez való jog*, illetve annak érvényre juttatása véleményem szerint csorbát szenved, nem kellő mértékben hangsúlyozott, s azt a látszatot keltik, hogy csakis a vádhatóság munkáját igyekeznek velük könnyebbé, hatékonyabbá tenni. Ennek megfelelően a kibocsátásra jogosult hatóságok között is csakis igazságszolgáltatási szervek szerepelnek, arról pedig nem kapunk információt, hogy a kibocsátásról a terhelt és védője hogyan szerez tudomást, jogosult-e egyáltalán indítványokat, észrevételeket tenni. Ezt mindenképpen egy kiküszöbölendő kérdésnek ítélem, amelynek uniós jogi dokumentumban való rögzítése elengedhetetlen. Megalkotását a személyek eljárási jogainak megerősítése, valamint a kölcsönös elismerés elvének az érintett személy megjelenése nélkül lefolytatott eljárásokat követően hozott határozatokra való alkalmazásának előmozdításáról szóló kerethatározat mintájára tudom leginkább elképzelni. Ez ugyanis lehetőséget teremtene arra, hogy a már meglévő kerethatározatok egyetlen jogi dokumentum megalkotásával módosításra kerüljenek.

A tájékoztatáshoz való jog érvényre juttatása immár 2012-ben irányelv formájában (Az Európai Parlament és a Tanács 2012/13/EU irányelve a büntetőeljárás során a tájékoztatáshoz való jogról.) került deklarálásra, ez azonban csak a gyanúsítottaknak és a vádlottaknak a büntetőeljárás során az őket megillető jogokra és az ellenük szóló vádra, valamint az európai elfogatóparancs hatálya alá tartozó személyeknek a jogaikra vonatkozó tájékoztatáshoz való jogával kapcsolatos szabályokat tartalmaz.

Ugyancsak kardinális kérdés a *nyelvi kompetenciák* megléte. Szerepét két szempontból szeretném kiemelni. Egyrészt a disszertációban ismertetett, bizonyítékszerzést szolgáló eszközök vonatkozásában előírásként szerepel, hogy azokat a fogadó tagállam hivatalos nyelvére lefordítva kell továbbítani. Ez gondot jelenthet a tagállamok számára, azonban megoldása saját feladatuk. Másrészt a határokon átnyúló bűncselekményekben folyó eljárásokban a terhelti jogok érvényesítése érdekében, kiemelt szereppel bír a nyelvi korlátok leküzdése. Ennek biztosítását az Európai Unió jogalkotói is felismerték, amelynek eredményeként született meg az Európai Parlament és a Tanács 2010/64/EU irányelv irányelve a büntetőeljárás során igénybe vehető tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról, hatálya azonban csak a büntetőeljárásokra, valamint az európai elfogatóparancs végrehajtására terjed ki.

A védelemhez való jog érvényesülésének eredményesebbé tétele érdekében – s figyelemmel az Európai Ügyészség létrehozásának lehetőségére – indokolt lehet a bűnügyi védők közötti kapcsolat hatékonyságának növelése, illetve esetlegesen egy központi szervezeti egység kialakítása. Ennek megfelelően javaslatom a következő:

5. A védelemhez való jog szélesebb körben való érvényesülésének biztosítása.

A határokon átnyúló bűncselekmények esetén a védői szerepet betöltő jogászoknak olyan szakmai kihívásokkal kell szembenézniük, amely hatalmas felkészülést, kutatómunkát igényel. A rendelkezésre álló uniós szintű joganyag komplexitása, gyakran kazuisztikus jellege jelentősen megnehezíti a gyakorló jogászok munkáját, amelyet tovább fokoz az Európai Bíróság, s immár az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogának ismeretére vonatkozó elvárás is. A kölcsönös elismerés elvén nyugvó eszközöket vizsgálva, azonban az látható, hogy a védelemhez való jog kiteljesedése pusztán másodlagos szerepet tölt be.

Erre a problémára talán megoldást kínálna a fentebb felvázolt módon, egy szubszidiárius jellegű jogszabály elkészítése. A védői jogok érvényesítésének deklarálása már az uniós jogalkotásban is központi szerepet tölt be, azonban ezen túl fontosnak és szükségesnek ítélem meg, hogy a határokon átnyúló bűncselekmények vonatkozásában eljáró védők kellő mértékben felkészültek is legyenek. Ehhez a Penalnet-rendszer nyújtotta lehetőségeket meghaladóan indokoltnak tartom egy központi szervezet kialakítását, amely funkciója az ilyen ügyben, védői funkcióban eljárók felkészítése lenne.

Ez az elképzelés nem minden előzmény nélküli, hiszen az AGIS-program keretében, amelynek eredményeit 2006-ban publikálták, kidolgozott tervezet már egy ún. Eurodefence intézményét vázolja fel,¹ amellyel az eljárási egyensúlyt kívánják biztosítani, illetve kifejezetten a védelem oldalát erősíteni. Ez egy jogászokból álló, szervezetenként önálló, független szervezet lenne, amelynek ellenőrzése az Európai Parlament, illetve egy Adminisztratív Tanács között oszlana meg, az utóbbi tagjai az egyes tagállamok ügyvédi kamaráinak képviselői lennének. Feladatát tekintve két, szigorúan elhatárolandó, egy

¹ SCHÜNEMANN, Bernd (szerk.): Ein Gesamtkonzept für die europäische Strafrechtspflege. Carl Heymanns Verlag, Köln – Berlin – München, 2006. 166-203. o.

„jogvédelmi”, illetve egy „támogató” osztályra bomlana, amelyben előbbi célja a vádlott érdekeinek, utóbbié pedig a védelem támogatása.

Egy központi szervezet létrehozása mellett úgy ítélem meg, hogy nagyobb hangsúlyt kell szánni a határokon átnyúló ügyekben védői szerepet betöltők felkészítésére, a legfrissebb joganyagról való tájékoztatásra, oktatások megszervezésére. Ezzel is biztosítva kompetenciájukat és hozzáértésüket. Az intézmény működésének alapjául a „European Criminal Bar Association” elnevezésű szervezet szolgálhatna, azonban véleményem szerint az említett továbbképzések kötelezővé tétele, vagy az eljárásokban védőként való részvételhez előkövetelményként való meghatározása – nem megfelelően a védőválasztáshoz való jogról – nagyobb eredménnyel járna.

Az Európai Ügyészség intézményét az eljárások hatékonyabbá tétele érdekében mindenképpen támogatandónak ítélem meg. A kölcsönös elismerés elvén nyugvó eszközök mellett, illetve azok kiegészítéseként tartom indokoltnak a szervezet felállítását. Ez alapján javaslatom a következő:

6. Az Európai Ügyészség felállítása, s hatáskörének kiterjesztése.

Működési mechanizmusára, struktúrájára, szerkezeti felépítésére több elképzelés is született már, amelyeket értekezésem keretében igyekeztem bemutatni. Az egyes alternatívákat számba véve véleményem szerint a leghatékonyabb a centralizált szerkezeti felépítés lehet. Működése lehetőséget adna arra, hogy a joghatósági összeütközésből eredő problémákat azonnal, az eljárás megindításakor feloldják, illetve a bizonyítékok elfogadhatóságára és felhasználhatóságára is garanciaként szolgálna. Indokolt azonban a hatáskörébe tartozó cselekmények körét megvizsgálni és lehetőség szerint annak kiterjesztését megfontolni. Különösen megalapozottnak érzem ezt az ún. katalógus bűncselekmények vonatkozásában, amelyek esetén a kölcsönös elismerésen alapuló eszközök alkalmazásakor a kettős büntethetőség kritériuma sem vizsgálható. A működésére vonatkozó javaslatot azonban fontos kiegészíteni azzal, hogy eredendő célját csak akkor tudja betölteni, ha a nyomozó és vádhatósági funkciókat ellátó igazságszolgáltatási szereplőkön túl a védelem, illetve a terhelti jogok érvényesülése is megfelelő mértékben reprezentált.

Az Európai Unióban folytatott büntető igazságügyi együttműködés jövőjét prognosztizálva – működési mechanizmusát, struktúráját tekintve – úgy vélem alapvetően két, szélsőséges opció áll rendelkezésre. Míg az első a föderatív, addig a másik alternatíva a kooperatív együttműködésen alapul. Az előbbi megoldás ugyan alkalmas lenne arra, hogy felszámolja mindazokat a gátakat, s megoldja mindazokat a nehézségeket, amelyek jelenleg ezen a területen felmerülnek akár a joghatóság kijelölését, a kölcsönös bizalom hiányát, a bizonyítékok elfogadhatóságát tekintve, azonban a tagállamoknak – kifejezetten a büntetőjog területén érvényre jutó – szuverenitásukhoz való ragaszkodása az, amely korlátját jelentheti. Bár álláspontom szerint ennek némiképp ellentmond az Európai Ügyészség felállításának gondolata. Erre tekintettel – habár tagadhatatlanul hatékonyabb bűnmegelőzést és bűnüldözést tenne lehetővé – kevésbé tartom megvalósíthatónak. Úgy vélem a jövőben az együttműködés alapjául a kooperatív forma fog szolgálni, pusztán fel kell ismerni azokat az eszközöket és módszereket, amelyek eredményesebb hatást biztosítanak. Ilyen módszernek tartom a kölcsönös elismerés elvének a jelenlegitől szélesebb körben való alkalmazását, vagy egy egységes központi, a tagállamok hatóságai által közvetlenül hozzáférhető bűnügyi adatbázis létrehozását.

III.2. A kutatás eredményeinek hasznosíthatósága

Az értekezés egy olyan elemző, szintetizáló munka, amely a szabad mozgás vezérfonala mentén mutatja be az Európai Unióban megvalósuló büntető igazságügyi együttműködés egyre hatékonyabb eszközeit és formáit, illetve az Európai Unió Bíróságának kapcsolódó joggyakorlatát. Ennek köszönhetően a témakör egy olyan aspektusból kerül bemutatásra, amelyet a hazai, s a külföldi szakirodalom is ez idáig nélkülözött. A témaválasztás aktualitását pedig éppen az ezen a területen megvalósuló uniós jogalkotási aktivitás támasztja alá, amely a magyar jogfejlődés és joggyakorlat szempontjából is tagadhatatlan relevanciával bír. Szakirodalmi bázisát meghatározó mértékben Európai Unió jogi dokumentumok, külföldi tanulmányok, elemző munkák képezik, amely ugyancsak arra enged következtetni, hogy a kutatási terület nemzetközi szinten is az érdeklődés középpontjában áll.

A disszertációba foglalt elemzések, illetve azok eredményei várhatóan segítséget nyújtanak a gyakorló szakemberek munkájában, míg a de lege ferenda javaslatokban megfogalmazott észrevételek, kritikák pedig a jövőbeli jogalkotás szempontjából teszik a

kutatás eredményeit hasznosíthatóvá. Mindezeken túl, úgy vélem, kiválóan alkalmazható a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán folyó oktatása keretében is.

IV. A TÉMAKÖRHÖZ KAPCSOLÓDÓ, SAJÁT KÖZLEMÉNYEK LISTÁJA

Bűnügyi nyilvántartások az Európai Unióban. In: *RÓTH, Erika* (szerk.): Tanulmányok Dr.Dr.h.c. Horváth Tibor Professor Emeritus 85. születésnapja tiszteletére. Bűnügyi Tudományi Közlemények 9., Bíbor Kiadó, Miskolc, 2012. 87-101. o.

Büntetőjogi tényállások komplex elemzése informatikai és kommunikációs eszközök támogatásával – e-learning tananyag, 2011. Társszerző: Prof. Dr. Farkas Ákos. Lásd: <http://jogikar.uni-miskolc.hu/e-learning>

Az Europol emberkereskedelem visszaszorítás érdekében végzett tevékenysége. In: Miskolci Egyetem, Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2010. november 10., Állam- és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa, 2011. 41-47. o.

The European Evidence Warrant. In: Miskolci Egyetem, Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2009. november 5., Állam- és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa. 2010. 51-56. o.

The principle of mutual recognition and the European Evidence Warrant. In: Policajné vedy a policajné činnosti 2009. Bratislava 2010. 190-193. o. ISBN 978-80-8054-489-8

Free movement of persons and the tendency of crime in the European Union. In: VI. Kriminológiai Vándorgyűlés, Konceptiók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. Magyar Kriminológiai Társaság, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009. 137-143. o.

Bern Schünemann (szerk.): Ein Gesamtkonzept für die Europäische Strafrechtspflege / A Programme for European Criminal Justice. (Az Európai Büntető-Igazságszolgáltatás Konceptiója.) Könyvismertető. In: Európai Tükör, A Külügyminisztérium folyóirata. XIII. évfolyam, 12. szám, 2008. 132-134. o.

Police co-operation and fight against crime in the European Union. In: Policajné vedy a policajné činnosti 2008., Bratislava 2009. 77-82. o. ISBN 978-80-8054-470-6

Police co-operation and fight against crime in the European Union. In: *METENKO, Jozef* (szerk.): Complementary Research Results from Middle Europe Researches Area Cooperated on EU SEC II. Bratislava 2011. 55-60. o. ISBN 978-80-8054-506-2

Connection between free movement and the tendency of crime in the European Union. In: Miskolci Egyetem, Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2008. november 13., Állam- és Jogtudományi Kar Szekciókiadványa. 2009. 87-92. o.

Közbiztonság, közrend, közegészség, avagy a szabad mozgás korlátozásának lehetséges indokai. In: Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai, *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium*. Tomus 9, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2008., 183-202. o.

Contribution: Public security, public policy and public health as potential grounds for imposing restrictions on the right of free movement. In: *Külföldi Konferencia kiadvány, COFOLA 2008: Key points and ideas*, Masarikova Univerzita, Právnická Fakulta, 2008 ISBN 978-80-210-4629-0, 62-64. o.

Public security, public policy and public health as potential grounds for imposing restrictions on the right of free movement.

Lásd: http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2008/files/pdf/evropa/janosi_andrea.pdf
(Letöltés dátuma: 2009. október 20.)